

Casa Nr. 19 de pe strada Bem

Julia Henriette Kakucs

Und meine Seele spannte
Weit ihre Flügel aus,
Flog durch die stillen Lande,
Als flöge sie nach Haus.
(Mondnacht, Joseph von Eichendorff)

Și sufletul meu își întinse
Aripile largi
Plutind prin liniștea ținutului
De parcă ar zbura acasă.
(Noapte cu lună, Joseph von Eichendorff)
Traducere: Julia Henriette Kakucs

Mă bucură să te întâlnesc aici! Aici, în această cafenea mică, afară, în umbra copacilor. Îți amintești când îți spusese odată, de mult, că amintirile îmi sunt săgetate de călduri întregi de nume, ce asemeni păsărilor călătoare le străbat încă din frageda mea copilărie? Îți amintești cum îți spuneam că tabloul orașului va fi pentru mine mereu legat de portretele locuitorilor săi?

„Der Mensch heiligt den Ort!“, „Omul sfințește locul“ mă atenționa mereu tatăl meu, când mă plângeam din cauza unei hotărâri birocratice, nefericite. Nu o instituție, nu un birou ia hotărâri. Întotdeauna este o persoană cea care hotărăște. Omul crează, realizează, își definește rolul și funcția. El va fi acela de care îți vei aminti. Banca liberă pe malul Begheului rămâne un tablou tăcut. Dacă însă ai stat pe ea, împreună cu cineva, se vor trezi la viață cuvintele care-ți alimentează dorul. În ce se ascunde secretul memoriei? Poate în parfumul copilăriei, în căldura atingerilor, a îmbrățișărilor, în timbrul vocilor, în toate acele sentimente, care sub vraja micilor detalii, se retrezesc la viață.

Porți ce găzduiesc umbre... Ascult glasurile lor, le văd trăsăturile feței. Femei, bărbați, copii ce se joacă, bătrâni și tineri împreună, cu toții alcătuiesc o societate colorată. Ei sunt cei ce fac ca întreg orașul, uneori însă doar o stradă, să se retrezească în amintirile mele. De cele mai multe ori însă, revăd în spatele pleoapelor închise doar o singură casă anumită.

„Hallo! Hallo! Spreche ich mit dem Maestro Roth? Mit Maestro Roth Laci?“ / „Hallo! Hallo! Vorbesc cu maestrul Roth? Cu Roth Laci?“ Vocea îmi este nervoasă, nesigură. Ce așteptări pot avea de la această convorbire telefonică cu bărbatul de 100 de ani care în mod sigur nu a sărit pe fereastră și nu a dispărut. Slavă Domnului! Un centenar al cărui zi de naștere este tocmai astăzi, 4 iulie 2020 și al cărui memorie îi permite să-și amintească până în ultimele detalii tot ce a trăit, tot ce a văzut, tot ce a simțit. Aluzia mea la cartea lui Jonas Jonasson este absolut nepotrivită. Doar cu o zi

înainte stăteam în fața computerului, în camera mea din apropierea orașului Frankfurt am Main și urmăream conversația virtuală, moderată de Martin Ladislau Salamon, directorul Institutului Cultural Român (ICR), Tel Aviv. Maestrul era acasă, în Tel Aviv, conectat prin ZOOM cu Cristian Rudic, directorul Operei din Timișoara și cu verișoara mea, Luciana Friedmann, președinta Comunității Evreiești din Timișoara.

Care era legătura dintre noi? Timișoara, orașul meu de baștină, a fost orașul în care sătmăreanul – după ce a supraviețuit lagărele din Auschwitz și Melk, după ce și-a terminat studiile la conservatorul din Budapesta – a devenit dirijorul Operei. Un muzician împlinit... un om împlinit...

„Hallo, Maestro? Hier spricht eine Friedmann aus Temeswar. Ich wollte Ihnen zum 100. gratulieren.” / „Hallo, Maestre? Aici vorbește o Friedmann din Timișoara. Doresc să vă felicit cu ocazia împlinirii a 100 de ani.“ Vocea lui lăsă bucuria să străbată până la mine: „Friedmann? Friedmann Ernő a fost prietenul nostru cel mai bun din oraș, până nu s-a mutat la București pentru a cânta acolo în corul Operei. Înainte de a pleca din Timișoara ne-am întâlnit foarte des. El a cântat nu doar în cor, ci a interpretat și o serie de roluri mici în diferite opere. Sunteți fiica sorei sale, Rozsi? Îmi amintesc foarte bine de toți membrii familiei Friedmann. Rozsi... Deseori i-am vizitat în locuința lor de pe strada Bem (astăzi, Văcărescu). Ernő a avut un pian minunat. Nu o pianină! Un pian adevărat, marca Hofmann din Berlin. Până și culoarea lemnului din care era, îmi este prezentă. Julia, numește-mă Laci. Simplu, fără forme de politețe... doar Laci. Iubesc Timișoara și mă simt acasă la Comunitatea evreiască de acolo.“ Ne-am adâncit în multe ce ne legau. „Nu îndrăznesc să vă urez tradiționalul 'Bis 120!', deoarece un rabin înțelept s-a revoltat auzind că i se pun granițe vârstei sale.“ Maestrul râse cu poftă. „Să rămânem optimiști!“ spuse el, binedispus.

Am închis telefonul încă sub impresia dialogului. Roth Laci... Mama mea, care cânta și ea cu mare plăcere arii de operă și operetă, vorbise des despre el. S-ar fi bucurat să afle că maestrul, renumit în toată lumea, prietenul trecut prin grele încercări, care în anul 1958 a fost concediat de la un moment la altul de la opera din Timișoara – interzicându-i-se până și pășirea în sala de spectacol cu un bilet de intrare – la 6 iunie 2019, la vârsta de 99 de ani, devenise cetățean de onoare al orașului Timișoara și în același timp membru de onoare al Operei Naționale Române din Timișoara (ONRT). În acea zi, ziarul *Ziua de Vest* a scris: „*La 99 de ani, Ladislau Roth este tot mai rar pe scenă, dar cu foarte mare plăcere revine la Timișoara. ONRT l-a onorat cu distincția de membru de onoare al ONRT, el fiind și membru fondator al instituției*“, adăugând cuvintele actualului director al operei, Cristian Rudic: „*Ladislau Roth este o legendă vie, o istorie a culturii, el se confundă cu muzica*”.

Liniștea devenise din nou stăpâna camerei mele. În îmbrățișarea ei, imaginile tocmai trezite se perindau însă mai departe, în spatele pleoapelor mele. Pianul... sunetul lui... Simțeam atingerea tastaturii lucioase alunecând ușor sub degetele mele de copil. Vizitele mele la Omami culminau des în camera fratelui cel mai mic al mamei mele, Gyuri. Acolo stătea pianul. În timp ce el desena proiecte necesare studiului său la Politehnica Timișoara, facultate cunoscută și peste hotare, lăsam melodiile pianului să se împletească cu visele mele. Pianul lui Ernő rămase în locuința bunicii până când sosi și ziua în care îl urmase la București.

Aroma ciocolatei

Bem încă un espresso? Poți rămâne ceva mai mult cu mine? Aș dori să-ți povestesc astăzi despre această casă nr.19. Se găsea vis-a-vis de cinematograful Arta, într-o stradă, ce în amintirea multor

generații păstrează încă aroma ciocolatei. Poarta clădirii aflate pe strada Bem, mai târziu denumită Văcărescu, ascundea chiar la intrare, sub o boltă mare și grea, două scări identice, simetrice, aflate la stânga și la dreapta intrării. La capătul lor se aflau locuințele spațioase și frumoase ale casei. În aripa stângă locuia Clara împreună cu familia ei. Suferea încă în urma nedreptății ce i se făcuse scurt înainte de terminarea războiului. Reîntoarsă bolnavă din lagărul rusesc, povestea cu amărăciune cum la vârsta fragedă de 16 ani fusese prinsă pe stradă și transportată în Rusia, deoarece la „numărătoare“ lipsea o persoană într-un vagon. O

evreică printre deportații germani în lagărul rusesc... La întoarcere devenise profesoară de limba rusă. Mult timp nu știusem cine a locuit în dreapta intrării. De curând, după ce am publicat eseuul meu „Amintiri timișorene - Jiddische Mamme“, un text în care îmi descriu bunica ce locuia la nr.19, am primit un mesaj din Haifa, Israel. „Cunosc bine casa. Noi am locuit în aripa dreaptă de la intrare. Fiind copilă tânără am urmărit des de la fereastră, cum frumoasa ta mătușă, Clara Friedmann, era adusă seara pe motocicletă acasă, de chirurgul Dr. Pop Zeno, cu care mai târziu s-a și căsătorit. Și eu mă numesc Clara...“

Așa a început acest puzzle să se întrească.

Se spune că toamna, când cerul colorează copacii, Timișoara este încântătoare. Culorile ei ajunseră și până în curtea bunicii mele, deși eram convinsă că arșița verii a cucerit-o pentru întotdeauna. Singurătatea plantelor m-a impresionat deja în acele timpuri. Nu ai observat cât de puternic este sentimentul de izolare răspândit de un arbor singuratic în mijlocul câmpiei? Unica dalie, înaltă și mândră, își ridică obrazul fardat în culorile Orientului. O întâlneai deja la primii pași făcuți prin

curte. Flanca ușa mereu deschisă a unei șvăboaice prietenoase, vesele, venite dintr-un sat bănățean, Juci Tante, care cu obrajii îmbujorați și zâmbetul binevoitor, mă primea mereu cu un cuvânt bun. Grăbindu-se, mișcându-și șoldurile opulente în întâmpinarea mea, îmi oferea sentimentul de a fi sosit acasă, aici, în umbra ricinului mai înalt decât mine, strămutat în aceste ținuturi cândva din India sau Africa. Nu doar oamenii își caută refugii sigure... Spațiul mărginit de clădirile înalte ce-l înconjurau părea să-i fie un scut împotriva catastrofelor de tot felul. Doar soarta locatarilor era marcată de tragedie. Balconul lung, numit de noi Gang, pe care se găsesc și acum, adâncite în timp,

urmele pașilor bunicilor mei, dăruia apartamentelor înșirate pe el o viață comună. Pe el se întâlneau pentru un salut scurt sau doar pentru câteva cuvinte, doamna Wieder, cea cu brațul tatuat la Auschwitz, Genu, tânărul maltratat în urma încercării nereușite de a fugi peste graniță, Kálmán, închis nevinovat pentru potlogăriile șefului său. Da, ricinul creștea într-o curte bogată în oameni și limbi.

Religiile se amestecaseră asemeni notelor muzicale ale unei sonate. Români, germani, unguri, rroma, sârbi și cetățeni de religie iudaică, respirau atmosfera unei comunități ce-și trăia cotidianul și sărbătorile împreună. Rolul său? Înspăimântat de cele auzite, devenise mult mai mic decât frații săi din Africa, rămânând un element decorativ, simbol al singurătății într-o curte plină de chiriași. Nu cred că pe atunci știam că florile sale roșii erau femei cuceritoare în timp ce lângă ele bărbații floralii se îngălbeniseră de gelozie. Conflictul dintre ei ar putea fi cauza efectului extrem de otrăvitor al semințelor procreate. Un gram de ricină este de 6.000 de ori mai toxic decât unul de cianură și de 12.000 de ori mai otrăvitor decât un gram de venin de șarpe cu clopoței. Imaginează-ți ce ar fi fost dacă Felix Yusupov ar fi avut aceste informații atunci când încercase fără succes să-l otrăvească pe Rasputin! Dar Yusupov nu cunoștea nici reacția Killiani, în care sub influența glucozei, cianura se transforma într-o cianhidrină netoxică. Dacă ar fi știut toate aceste amănunte, nu s-ar mai fi chinuit să facă prăjituri dulci. Un pahar de vodcă cu gust de migdale ar fi avut rezultate imediate.

După cum am amintit, toate sărbătorile locuitorilor se celebrau în mod firesc, deschis, vizibil fiecăruia. Înainte de *sucot*, de *sărbătoarea cortului*, în fiecare an mă regăseam la masa – nu, nu a *tăcerii* a lui Brâncuși – ci la masa recoltei bogate în fructe și povestiri a vecinului din locuința de „jos“, dedesubtul locuinței bunicilor mei. Știi, dragul meu, tabloul era mereu același. În lumina filtrată de pânza cortului ce permitea umbrelor viței de vie să vibreze în ritmul cuvintelor noastre, stăteam la masa lungă ocrotită de fața de masă de in.

Separați și totodată uniți de ea, ședeau față în față, o fetiță cu codițe ce-și bălăbănea stând pe bancă picioarele în sandale roșii, și un bătrân înalt, osos, cu părul alb și rar, cu ochi mici - pitiți în cheagurile zbârcite ale trăirilor sufletului său – sprijinit în coate. Dacă vântul nu ar fi uitat să înregistreze cele spuse, am putea acum asculta în zumzetul albinelor de culoarea toamnei, istorisiri legate de frumusețea sărbătorii și

explicația simbolului ramurilor de mirt, salcie și chitră, adunate pentru a fi legate în buchet cu ramura de palmier. Poate că prezența mea se aseamnă cu simbolul crenguței verzi de mirt, ramura Afroditei în lumea antică, care însă în timpul sărbătorii corturilor era semnul neștiinței, dar a dorinței de a cunoaște cele cuprinse în rândurile sfinte. În mod sigur însă, îi aminteam domnului Rosenberg de vremurile bune, frumoase, ale propriei sale copilării.

Permite-mi acum, înainte să ne despărțim să-ți recit câteva versuri din minunata poezie *The Old Astronomer – Bătrânul astronom* scrisă de Sarah Williams (1837-1868):

„*Though my soul may set in darkness, it will rise in perfect light; I have loved the stars too truly to be fearful of the night.*“

„*Obwohl meine Seele in Dunkelheit versinken mag, wird sie in vollkommenem Licht aufsteigen; Ich habe die Sterne zu sehr geliebt, um Angst vor der Nacht zu haben.*“

„*Deși sufletul meu va dispărea poate în beznă, va urca totuși într-o lumină pură; Am iubit mult prea mult stelele, pentru a mă teme de întuneric.*“

Am credința că lumina amintirilor ne va dăruia curaj, atunci când am iubit ceva cu adevărat.

Vezi? Am pățit și eu asemeni lui James Joyce:

„*Nu am inventat nimic, dar în același timp, nu am uitat nimic.*“